

לזכרו של אלכסנדר פוזננסקי

אלכסנדר היה אמור לחגוג את יום הולדתו ה-93 בסוף חודש אוגוסט, כשבועיים לאחר פטירתו. אלכסנדר פוזננסקי נולד בשנת 1904. את השכלתו הפורמלית רכש בשנים 1922-1926 במסגרת לימודי הפילוסופיה באוניברסיטה בוורשה ולאחר מכן באוניברסיטה בפדובה. הוא דיבר שבע שפות: עברית, רוסית, אידיש, איטלקית, פולנית, צרפתית וגרמנית.

בשנים 1946-1948 היה פעיל בצד הפולני של הגבול במפעל הידוע בשם "מפעל קיעלצה-נחוד", כנציג הארגונים הציוניים בפולין, מפעל שנועד לכוון את זרם הפליטים (עקב הפוגרום שנערך בקיעלצה אשר בפולין) למעברים קבועים כמורכיה וסלובקיה ומשם להעבירם לאיטליה או לצרפת לקראת עלייתם ארצה.

בשנים 1948-1950 שימש כמנהל הלשכה הארצית של קרן קימת לישראל בפולין. עם חיסולה של הלשכה על-ידי השלטונות בפולין, נותר אלכסנדר זמן-מה בפולין ככדי לשמור על האינטרסים של קרן קימת בזמן חיסולה ובכדי לטפל בענייני המדור לרכוש נעדרים.

עם עלייתו ארצה, בשנת 1950, מלודז' (פולין), שימש כסגן מנהל מחלקת הגבייה בקרן קימת. בשנת 1961 החל לעבוד במינהל מקרקעי ישראל כמפקח ארצי ביחידת הכספים והגבייה. בהמשך מילא מגוון של תפקידים במינהל, בין השאר: ממונה על הביקורת הפנימית, מנהל רשות הפיתוח ועוד.

עם יציאתו לגימלאות, בשנת 1974, שימש אלכסנדר עד ליומו האחרון כמספר תפקידים – כמנהל המכון לחקר שימושי קרקע, כעורך "קרקע" וכמרכז החוג למדיניות קרקעית. במקביל, בשנים 1974-1982, שימש גם כיועץ מקצועי למינהל.

בשנת 1978 פנה אלי אלכסנדר וביקשני לשחררו מן המטלות האדמיניסטרטיביות כדי שיוכל להתרכז בפן העיוני-המחקרי של המכון.

שיתוף הפעולה בינינו הושתת על הכנה, הערכה וידידות הדדית עמוקה מזה עשרות בשנים.

שיתוף פעולה זה התבטא בכינון אבן היסוד למכון לחקר שימושי קרקע, בעבודתנו המקצועית השוטפת אגב שגשוג המכון, ובדאגתנו המשותפת לבעיות הסכוכות שצצו מעת לעת בנוגע למדיניות הקרקעית בישראל.

פרי עמל חייו היה קודש למסכת המסוככת של בעיות שהציבה המדיניות הקרקעית, ובפרט בעת האחרונה, עם פרסום המלצות דו"ח ועדת רונן, שעה שכל תשומת לבו, כוחו ומרצו רוכזו בפעילות

* לאחר דבריו של שמעון בן-שמשי, יו"ר המכון, מובאים הדברים על-פי סדר האלף-בית של שמות הכותבים.

שתמנע מהמלצות הוועדה להתממש וכך לפגוע בערך המרכזי שעמד לנגד עיניו – השמירה על קרקע הלאום.
לפעילות זו היה קשור בכל נימי נפשו והיא הפכה חלק מאורח חייו.
עד ליומו האחרון, גילה אלכסנדר חדות, עירנות ובקיאות במתרחש.
כזה היה האיש.
יהי זכרו ברוך.

שמעון בן-שמש

כך הכרנו אותו במשך שנים רבות, פשוט פוזנסקי, אף ללא שימוש בשמו הפרטי, אלכסנדר. שמו אמר למכריו ולמוקיריו הכול: פשטות, ענווה, הגינות, ידע, חכמת חיים, חריצות ודבקות בתפקידו כמנהל המכון לחקר שימושי קרקע שליד קק"ל. כאדם בעל ידע מקיף בכלכלה וכבעל השכלה מרכז אירופאית היה שותף בייזום ובהקמה של מכון ייחודי זה לפני כ-25 שנה. מאז ועד ליומו האחרון היה פעיל בארגון ובהכנה שקדנית ומתמדת של הפגישות החודשיות של החוג למדיניות קרקעית, שעסקו בבעיות אקטואליות ובנושאי קרקע חשובים במדינת ישראל, ואשר אליו נהרו מדי חודש משתתפים מכל רחבי הארץ. כמו-כן, במשך למעלה מ-20 שנה עסק בעריכתו של הביטאון "קרקע", היחיד הן בנושאי שימושי הקרקע בישראל.

כאיש קרן קימת לישראל וכעובד בכיר במינהל מקרקעי ישראל לשעבר, היה ספוג ידע ושליחות בכל הנושאים הקשורים בשמירה על קרקע חקלאית, בניצולה ובשימושה הרציונלי לפיתוח, ואף היה חרד מכל פעולה שעלולה לפגוע בנכס לאומי יקר זה. הייתה בו מזיגה יוצאת מן הכלל של חוקר בעל גישה אקדמית-כלכלית אל נושא הקרקע לגוניה, בעל ניסיון בהבנת המערכת המוסדית המנהלת את קרקעות המדינה ובעל יכולת העברת השקפות מדיניות בנושאי הקרקע אל הציבור הרחב. התעניינותו בבעיות הקרקע בישראל ותחומי מחקריו הקיפו יריעה רחבה של נושאים, בין אם המדובר היה בהמרת הייעוד של קרקע חקלאית לעירונית, בדרכים לחיקון משק הקרקע בישראל, כפרובלמטיקה של מחירי הקרקע בארץ, בניהול משק הקרקע, בדמי הסכמה כמכשיר להעברת זכויות במקרקעי ישראל, בהליכי רישום קרקעות ישראל, במאזן הכפרי-העירוני של שימושי הקרקע, במחירי הדיוור, ובין אם מדובר בקרקע כאמצעי השקעה בישראל.

אף בחודשים האחרונים לחייו, כאשר היה מוגבל פיזית וישב ספון בביתו, לא פסק מלהתעניין בכל נושא קרקעי אקטואלי ועד ליומו האחרון שקד על ניהול המכון אשר היווה את גולת הכותרת של פעילותו. לאחרונה אף עסק בהמלצותיה של ועדת רונן וכליכרליזציה במכירת קרקעות לעירוניים ולבעלי שיכונים ציבוריים, נושאים אשר הדירו שינה מעיניו. הוא היה חרד להפרטת קרקעות הלאום ולא יכול היה להשלים עם הפגיעה בעיקר העיקרים של המדיניות הקרקעית הצינית – כבעלות על האדמה שעליה הוקמה ההתיישבות היהודית בכפר ובעיר. הוא תמך בהמשך החכרת אדמת הלאום, אם כי כתנאים משופרים וטען, בצדק, שהקרקע מהווה גורם ייצור ראשון במעלה,

שבלעדיו אין פיתוח. העם היהודי רכש את קרקע הלאום בהבטחה שהיא קניין נצחי של האומה, ומכירת קרקע הייתה בעיניו כמעילה באמון זה. כזה היה פוזנסקי. ביושרו המקצועי והאינטלקטואלי וכאמונה בשליחותו הלאומית, עזב אותנו בדממה אחרי שנים כה רבות של עבודה מסורה ופורייה. יהי זכרו ברוך.

אלישע אפרח

מר אלכסנדר פוזנסקי ז"ל נמנה על עובדי קרן קימת לישראל שהועברו למינהל מקרקעי ישראל מאז הקמתו בשנת 1961.

במשך שנות עבודתו רכש ניסיון רב וידע מעמיק בכל הקשור במקרקעין ונחשב לבר-סמכא בתחום זה. המחקרים שערך היו בעלי ערך רב למינהל ושימשו חומר לדיונים ולקבלת החלטות. נוסף לתפקידו העיקרי כמבקר-מדרוך, אשר היה בעל חשיבות רבה כשלעצמו, מילא תפקידים רבים ומגוונים, ככל שהטילו עליו מנהלי המינהל שבתקופת כהונתם שירת במינהל.

הוא כיהן, בין השאר, כממונה על היחידה לתכנון כלכלי ותקציבי, כמנהל רשות הפיתוח, כמרכז ועדת-המשנה לקרקע עירונית של מועצת מקרקעי ישראל, וכן הוטל עליו לייצג את המינהל בחברות ממשלתיות ובגופים אחרים. הוא ייצג את המינהל בכוררויות וכוועדות להערכת קרקע והיה האחראי לעריכת הדו"ח השנתי של המינהל.

ההערכה הרבה לעבודתו ולמקצוענותו לא הצטמצמה בתחומי המינהל בלבד ויצאו לה מוניטין גם מחוץ למינהל. הוא נבחר כנשיא אגודת המבקרים בישראל, שהיה מסונף למכון הבין-לאומי של מבקרים פנימיים, שמרכזו בניו-יורק.

באוגוסט 1969, במלאות לו 65 שנה, אמור היה לפרוש מעבודתו, אך על-פי פנייה מיוחדת של המינהל ובשל חיוניותו הרבה הוארך שירותו עד ליום 31.5.74 והמינהל עוד המשיך להזיקק לשירותיו הטובים עד סוף שנת 1982.

בעת פרישתו, בשנת 1974, כיהן האלוף מאיר זורע בתפקיד מנהל מינהל מקרקעי ישראל.

מכתב הפרידה ששיגר האלוף מאיר זורע למר א' פוזנסקי ז"ל עם פרישתו, מבטא למעשה את ההערכה הרבה, שהכול רחשו לו. תוכן המכתב מובא להלן במלואו:

“פוזנסקי היקר,

בטבע הדברים קיבלו דברי-הפרידה שלי ממך, לרגל פרישתך לגמלאות, מתכונת די “ממוסדת” והילכך: מאופקת.

הרשני-נא להכיע לך, אף בדרך זו, את הערכתי המיוחדת לפועלך הרב כשטח המקרקעין.

באווירת-מעשה פרגמטית, לעתים סטיכית, שקדת לכוון את ההילוך למטרות ברורות, העשויות לשמור על הקרקע והשימושים בה כנכס לאומי עיקרי. מכאן שבחרת, ביודעין, בדרך שאינה

הקלה, אף לא הפופולארית. בכך תרמת, לדעתי, עיקר תרומתך. שהרי החיים זורמים לפי דרכים שהן השקול במקבילית הכוחות. בדרכך אתה תרמת להסטה מתמדת של השקול אל הכיוון העקרוני הרצוי.

היית חרוץ, שקדן, יסודי, בעל תבונה ועצה.

על כל אלה – ומודע אני לכך שבזאת רחוק אני מלמצות עשרות שנות פעילותך – נתונה לך תודתי העמוקה.

מקווה אני שתמשיך בפעילותך עמנו ומאחל לך בריאות ושנות עבודה פוריות רבות רבות“.

יהי זכרו ברוך.

מישאל בביוף

הסתלקותו של מר א' פוזנסקי ז"ל היא אבדה גדולה למכון לחקר שימושי קרקע ולכל המתעניינים בכעיות הקרקע.

הכרתי את מר א' פוזנסקי לפני כ-22 שנה מתוך פעילות המכון לחקר שימושי קרקע ועריכת ביטאונו "קרקע". במהלך השנים נפגשתי אתו הרבה ותמיד התרשמתי מבקיאותו ומהעניין הרב שהיו לו בנושא הקרקע על כל השלכותיו ושלוחותיו.

תמיד היה מוכן להשקיע עוד זמן ועוד מאמץ על-מנת לברר סוגיה זו או נושא זה. תמיד נוכחתי שהשיחה אתו עזרה להבין את העניין. ראייתו הייתה ברורה וחדה ויחד עם זאת מעשית.

אני זוכר דברים שאמר או שכתב בנושאים רבים. למשל, מאמר שכתב יחד עם מאיר זורע ז"ל, שנקרא: "להיערכות חדשה בתחום המדיניות הקרקעית" (קרקע 12, דצמבר 1976), ואני זוכר את התרשמותי מן המאמר אז.

קשה לתאר איך היו המכון וביטאונו יכולים להתקיים, להתפתח ולהתמיד במשך שנות דור בלי מאמציו, התמדתו ומסירותו הרבה של פוזנסקי.

יהי זכרו ברוך.

אליהו בורוכוב

לא ידעתי את גילו. כשסיפרו לי בן כמה היה בעת פטירתו, נדהמתי. האומנם נכון הדבר? בן תשעים ושלוש? ואני סברתי לתומי שהוא צעיר כחמש-עשרה או עשרים שנה מן הגיל המתועד שלו. חשבתי כך, לא משום שנמצא בקו-הבריאות הטובה, כי לדאבונו ידע גם חולי, ופטירת שניים מאהוביו הקרובים ביותר, בסמיכות זמן, היכתה אותו מכה אנושה בשנתיים האחרונות. אלא שאלכסנדר היה צעיר נצחי ברוחו. הגיל לא יכול היה לרוחו הרעננה, המרדנית והמתחדשת תמיד. דוד איתן, עוזרו הקרוב, סיפר לי, שלמרות חוליו הייתה פטירתו פתאומית ובלתי צפויה, וכי הוא

(דוד) עוד התכוון להתייעץ עם אלכסנדר בעניין הפרסומים והמחקרים באותו בוקר, בו הודיעו לו במפתיע על הסתלקותו.

זה היה הפנומן, התגברות האינטלקט המופלא שלו על המגבלות הפיסיות. אבל זה כשלעצמו עדיין אינו מסביר את גדולתו. הייחודיות שלו הייתה בדבקותו ברעיון, בחתירתו להשגת המטרות בתחום שבו היה לו ידע כה עצום – בנושא הקרקעות.

בעניין זה היה דבק ללא פשרות בתפיסות שלו ובעמדות המוסריות שייצג, כשהוא מדגיש את חשיבות הקרקע לקיום הצרכים האומיים-הציבוריים, את ההצדקה לשמירת השתייכותן ומעמדן הציבורי של הקרקעות ואת הסכנות שבהפרטתן. כל זאת בכל הכלים האפשריים שעמדו לרשותו – במאמרים, בביטאון "קרקע", בחוג למדיניות קרקעית ובמכון לחקר הקרקע.

במכתבו האחרון אליי, לפני כחודש ימים, עוד ביקשני להתייחס לנושא במאמר שכתבתי. אלכסנדר ידע שאם יבקשני דבר, לא אוכל לסרב לו, משום הכבוד, ההוקרה והחיבה היתרה שרחשתי בלבי לאיש המופלא הזה שניחן בקסם אישי בלתי רגיל. הוא השתמש בסגולותיו אלה בקשר הזה כינינו בעת הצורך, ותמיד מתוך התחשבות וענווה, כמתכונת אופיו יוצא-הדופן בצניעותו, אבל בנחישות קטגורית, כמחייבני ב"דין-התנועה".

בחברה וכדור הפוחת והולך הוא היה אחד האריסטוקרטים, נוצרי-התרבות האחרונים, במובן הנעלה ביותר. הסתלקותו פוערת חלל גדול, שיוכל להתמלא בחלקו, אם נהיה קשובים למורשת ולצוואה הבלתי כתובה שהותיר אחריו.

לסיום, דומני שאין מתאים יותר לומר על אלכסנדר, ממה שביקש לרשום על מצבתה של רעייתו – זכות גדולה נפלה בחלקנו שחיית עמנו!

שלום לך ידידי אלכסנדר, נותרנו דואכים ומתגעגעים, ויודעים שחסרונוך רק יגבר עם הזמן!

יהונתן גולני

שמענו בצער על פטירתו של אלכסנדר פוזנסקי, ממצביו מדיניות הקרקע של ישראל בעבודתו בקרן קימת לישראל, במינהל מקרקעי ישראל, ומאוחר יותר – במכון לשימושי קרקע.

ראשית היכרותי עם אלכסנדר הייתה מתוך קריאת מחקריו ומאמריו רביעון "קרקע" אשר אלכסנדר היה בין מייסדיו ועורכו כמשך שנים רבות. מאוחר יותר, כאשר התוודעתי לנושא המקרקעין, זכיתי להכיר את אלכסנדר כאדם, כיועץ, ובעיקר כמי שאכפת לו. מעת שהכרתי את אלכסנדר, תמיד מצאתיו מעורב ויודע. אלכסנדר התעניין גם בהיבט המחקרי של מדיניות שימושי הקרקע ובעיקר עודד אחרים לחקור ולכתוב על-מנת להביא את ענייני המקרקעין בפני הציבור המקצועי. לאחרונה התרשמתי שפעילותו אף גברה, לנוכח התנגדותו להמלצות ועדת רונן להפריט את הבעלות במקרקעי ישראל.

זכיתי להכיר את אלכסנדר בזקנתו אשר בוודאי לא ביישה את צעירותו. אדם בהיר מחשבה, נחרץ בדעותיו ולוחם למען השקפותיו.

בשנים האחרונות ידע אלכסנדר מספר אסונות במשפחתו אשר ציערו את כולנו. גם מבחינה פיסית לא היה תמיד בקו הבריאות, עד שלאחרונה נאלצנו לקיים את הפגישות עמו בביתו. אלכסנדר נפטר בגיל 93, במיתת נשיקה כשמוחו צלול ופורה כרגיל.

יהי זכרו ברוך.

גדעון ויתקון

אלכסנדר פוזנסקי הלך לעולמו והוא בן 93. הסתלקותו הותירה חלל ריק בקרב מכריו הרבים ובפעולתו של המכון לחקר שימושי קרקע הקשור לקרן קימת לישראל. אישיותו העדינה ופעולתו השקולה והיעילה ייזכרו זמן רב.

אלכסנדר פוזנסקי תכנן את פעולות המחקר, הדיון והפרסום של המכון לחקר שימושי קרקע, לרבות אלו של החוג למדיניות קרקעית. בדרכו העדינה שכנע את החוקרים והעוסקים בנושאי ההתיישבות ושימושי הקרקע בישראל להכין סיכומים וסיכומי ביניים של עבודתם, להציגם בחוג ולהביאם לפרסום.

הדיונים הערים והפוריים, ובעיקר הפרסומים של המכון מן הזמן שעמד בראשו ייזכרו על-ידי המשתתפים הרבים, וידו המכוונת תחסר לנו.

יהי זכרו ברוך.

דוד עמירן

“זכר ימות עולם
שאל אביך ויגדך
בינו שנות דוד ודוד
זקניך ויאמרו לך”

(שירת האזינו, דברים).

כחבר לשעבר במועצת מינהל מקרקעי ישראל (כנציג משרד החקלאות וקק"ל), למדתי עד כמה תורת המקרקעין הנה נושא מורכב ומסובך והגעתי למצב הטוב, ידעתי שאינני יודע. בצר לי הייתי יוצק מים על ידיו של האיש הצנוע והחשוב אלכסנדר פוזנסקי, אשר היה יושב בשורת היועצים הנשענת אל הקיר ונותנת גיבוי לשולחן חברי המועצה.

עזרתו בניסוח השאלה וכמתן תשובה בהירה, חובקת עולם, ויחד עם זאת קצרה וקולעת, תוך מאור פנים ושמחה לעזור – שבו את לבי.

המונח “תורה מונחת בקרן זוית” התגשמה בדמותו של אלכסנדר פוזנסקי, היושב מאחור כשהזווית הופכת למרכז. לפני חודשיים הספקתי לברר אצלו את סוגיית הנחלות בשנות החמישים ב”פרוזדור ירושלים” של אז, והכול אורים ותומים. בהומור וכידענות הגיב על השינויים המדהימים והמפליגים שעברו על ניהול המקרקעין בישראל. ידענותו הלוא היא כתובה על ספר דברי הימים של חוברות “קרקע”, שנערכו ברמה מקצועית ראויה לחיקוי מאז ראשית שנות השמונים.

לזכרו של אלכסנדר פוזנסקי

מנהג היה בידי, לטלפן אל אלכסנדר פוזנסקי פעמיים בשנה, בערב ראש השנה ובערב פסח, ולהעביר אליו ברכות ואיחולים. בפסח האחרון שהייתי בנכר ובחזרי אחרי החג טלפנתי אליו ואלכסנדר פוזנסקי, בהומור הטוב שלו אמר – שהיה "צריך לשאול רב אם יוכל לערוך 'הסדר' שהרי לא קיבל ברכה בטלפון כמועד".

נסתלק אדם גדול. אבל תמיד, לא רק בפסח ובראש השנה, נזכור ימות עולם ונוקיר כינת שנות דור ודור.

חיים צבן